

Till frågan

om

Arbetarnes ekonomiska frigörelse.

Fyra uppsatser

af

S—d W.

Med författarens tillstånd utgifne.

STOCKHOLM.
N. Joh. Björkmans boktryckeri
1883.

Ett janushufvud.

Allmänhetens uppmärksamhet är för närvarande i hög grad fäst vid den inom de svenska stadssamhällena i dessa dagar uppståndna nybildning, som nämner sig *Arbetarnes ring*.

Äfven vi hafva följt det märkliga fenomenet med största intresse. En hvar med hjerta för vår talrika arbetareklass *måste* göra det. Har man öga för allt det myckna, som tynger sagda klass, som törneströr dess väg och suger dess styrka, måste man ock med den lifligaste medkänsla granska hvarje uppslag till beredande af ljusare utsigter för dessa många vid samhällspyramidens fot.

Under det vi följt rörelsen och granskat dess drag, har ett minne från fordom framkallats för vår blick: antikens janus-bild, det der dubbelhufvudet med *ett* ansigte, ungt, behagligt, tilltalande, som hoppfullt skådar in i framtiden, men med *ett annat*, gammalt, mörkt och skrynkligt, som med spanande blick stirrar tillbaka i det förgångna. Arbetarnes ring uppträder nämligen också dubbelhöfdad. Dess ena anlete, prägladt af en ny tids skarpsinne och energi, ser med djerft mod in i de rymder, från hvilka medel skola hemtas för uppbyggande och befastande af arbetarnes ekonomiska och sociala ställning; det andra, hvars föräldrade och en smula ruskiga drag komma oss att studsas, skådar tillbaka mot förgångna tider, dess blick söker sig bort öfver de sist förflutna trettio åren, den spanar lystet efter — *billigt bränvin*. Och genom detta mål för dess sträfvan uppstår en olikhet i den anmärkta likheten mellan de båda företeelserna. Ty då de gamle genom det tillbakaskådande janus-anletet ville utmärka den skarpögda *erfarenhetens* betydelse för alla och en hvar, stämplat sagda syftemål Arbetareringens motsvarande hufvudhälft såsom *blind* för erfarenhetens lärdomar.

Såsom bekant, satte den storartade folkrörelse, som under åren 1836—53 fordrade en ny bränvinslagstift-

ning och jemväl åstadkom en sådan, såsom ett af de hufvudsakliga målen för sitt sträfvande att göra bränvinet *dyrt*. Man insåg, att genom uppdrifvande af den farliga varans pris skulle i motsvarande mån dess åtkomst försvåras och dess härjningar motverkas. Samma uppfattning har sedan dess oafslåtliga förfäktats af vårt lands nykterhetsvänner, liksom den ock återfinnes bland de hufvudsakliga kraf, som framstälts öfver allt, der det gällt att i en sedlighetsfrämjande riktning ändra bränvinslagar. I och med det Arbetarnes ring såsom ett af sina hufvudsyften uppställer åstadkommande af *billigt* bränvin genom de monopoliserande bolagens undanrödjande och laga förbud för hvarje utminutör eller utskänkare »att af någon uttaga mer än den nu i lag stadgade försäljningsafgiften» till sammans med tillverkningskatten, »beräknad efter föregående månads medelbörpris», ställer den sig ock *reaktionärt* mot den sedlighetsriktning, som i snart 30 år varit bestämmande för den svenska bränvinslagstiftningen.

Vi förbise emellertid icke att ett *skäl* angifvits för det uppställda syftemålet — det nämligen, att hvad arbetaren inbesparar på det billigare bränvinet, det skall han göra fruktbarande genom insättning i en arbetarebank. Bör icke ett så vackert ändamål kunna helga medlet?

Det låter egendomligt, att på samma gång man utbrister i vältaliga ord om de millioner, som utgå ur arbetarnes fickor för bränvinsinköp, och om dessa arbetares fortfarande nedsjunkande i nöd och ett icke minst af bränvinsbruket förvålladt allt djupare elände, tror man sig kunna tillförsäkra dem »oberoende och välstånd», såsom följd af den inbesparade skilnaden mellan det nuvarande och det eftersträfvade priset på bränvinet. För vår del tro vi dylika försäkringar närmast kunna betecknas såsom ett hjertlöst gyckel. Så länge våra arbetare på en rusdryck utan näringsvärde årligen bortkasta en så väsentlig del af dagens, månadens, årets inkomster, skola de *aldrig* höja sig till »oberoende och välstånd». Det är vårt, af all erfarenhet styrkta påstående. Och en lika känd sak är den, att

billigare bränvin icke verkar större besparingar, utan större bränvinsförbrukning, smärre besparingar och — större elände. Hvilka förespeglingar Arbetarnes ring än anser sig i motsatt riktning kunna göra, saknar den dock allt stöd därför i hvad man från alla tiders och länders erfarenheter i dessa stycken kunnat inhemta.

Men orimligheten af att vilja på en gång verka å ena sidan för bränvinshandelns frigörande samt ett sänkt, till sin höjdgräns genom lag bestämdt bränvinspris och å andra sidan för främjandet af arbetarnes nykterhet, välstånd och oberoende är så i ögonen fallande, att man rent af *tvingas* till misstro mot planens *allvar*. Är det ännu i dag sanning, att sött och bittert vatten ej kunna flyta ur samma källa, att man ej bör »göra ondt på det godt må komma deraf», torde ock vara tydligt, att det program, hvilket Arbetarnes ring uppställt för sig, måste grunda sig på tvenne visserligen för tillfället förenade, men i sjelfva verket sins emellan fullkomligt skilda intressen.

Det är bekant, att bränvinsbrännarintresset på det kraftigaste kringkars af 1855 års bränvinslagstiftning. En vara, hvars förbrukning fört hela folket till förderfvets brant, kunde, så länge man ännu lifligt kände detta, omöjligen påräkna synnerligt undseende i de bestämmelser, som sattes för dess tillverkning. Men i den mån de svåraste skadorna botats och ännu skeende härjningar visade sig mindre, minskades ock motståndet mot bränvinsbrännarintressets kraf på lättade vilkor; slaget ännu 1870, segrade det redan 1871 och vann yttermera sådan terräng, att det i 1878 års bränvinskomité's beryktade förslag erhöll snart sagdt *allt* hvad det i fråga om både tillverknings- och försäljningsfrihet kunde önska att vinna. Vägen till denna frihet hette »afgifternas sammanslagning»; på den skulle man nå sitt åtrådade mål. Men svenska folket reste sig i massa mot den lilla trupp, som under fyndiga och förslagna ledare så nära öfverrumplat nationen; och att konung och folk i denna fråga tänkte lika, det märktes i detta års k. statsverksproposition. Fost-rlandsvännen drog en suck af lättnad; han trodde

faran vara öfverstånden och det nyss så segervissa bränvinsintresset på ett afgörande sätt tillbakavisadt.

Men han bedrog sig. Blott några månader — och samma intresse, som nyss under sken af att föra »den mindre landtbrukarens» eller i allmänhet landsbygdens talan drog fram på kampplatsen, visar sig der å nyo, denna gång i spetsen för — »Arbetarnes ring».

Ty så är det. I sällskap med sin farligaste fiende är det städernas arbetare draga ut till strids; till hans tjänst är det de uppräta en här, som redan räknas i 10,000-tal och hvars seger ovilkorligen skall komma att tillfoga dem sjelfva det svåraste nederlag.

Förbundsafvalet är känt. Åt ena parten: störande af de monopoliserade bolagen och dermed sjelfherrsakarätt å bränvinsmarknaden; åt andra parten: ekonomiskt oberoende och välstånd, förmedladt genom en arbetarebank och grundadt på nedpressade lefnadskostnader samt — *billigare bränvin*.

Således — *bränvinet* är bryggan mellan de båda intressena.

Men man spørjer oss må hända, om vi icke här göra oss skyldiga till ett förbiseende. På förbunds-härens banér står ju med glänsande bokstäfver: *undfly krogarne!* Bör icke denna lösen göra rörelsen tacknämlig för hvarje nykterhetsvän?

Hade en verklig nykterhetsvän fått bestämma påskriften å banéret, hade han skrivit: *undfly bränvinet!* Det är stor skilnad mellan de båda meningarna. Man kan tvista om, huruvida bränvinet på krogen eller bränvinet i hemmet gör största skadan; man kan aldrig tvista om, att det icke är *bränvinet*, som gör den. Hvarför då ej skriva: *undfly bränvinet?*

Derför att om *bränvinet* undflyddes, vore det ena kontrahentens ruin. Men om blott *krogarne* undflys, torde väl »bolagen» deraf ruineras, men icke sagde kontrahent, tvärt om! Med den frigjorda marknaden skall han, d. v. s. bränvinstillverknings- liksom ock krögareintresset, vinna de millioner, som nu genom bolagen intjenas till kommunerna; men med det »billigare bränvinet» skall dess förbrukning ökas, hela

svärmen af dermed följande elände och olyckor i stegradt mått infinna sig och kommunerna nödgas att genom förhöjda skatter skaffa sig medel till nödens lindrande. Att med intjenade millioner kunna gälda ett ökad skattebidrag skall ock falla sig lätt för den ene af Arbetar-rings-kontrahenterna; kommer det att bli lika lätt för den andre? Det är med djupt vemod vi såsom vår vissa öfvertygelse uttala, att han, trots sina uraktlåtna krogbesök, fåfångt skall i botten af sina hemförda bränvinsbuteljer efterspana det utlofvade välstånd, som skulle kunna uppväga en ökad skatt. Tvifvels utan skall han finna sig illa bedragen på den gemensamma affären.

Med den lifligaste medkänsla skola vi helsa det unga, friska, framåtblickande anletet i Arbetarnes ring, med den varmaste tillönskan om framgång taga vi af oss hatten derför och fröjda oss vid åsynen af hvarje krogdörr, som stängts derför att arbetaren undflyr bränvinet. Men med motvilja och beklagande vända vi oss bort från anblicken af det der andra anletet, färgadt och färadt af en »spiritus», som, ikläder han sig än gestalten af en »ljusens engel», dock aldrig skall medföra välsignelse i de hem, han gästar. Hvilket af de båda skall komma att representera Arbetarringens verkliga karakter? Svaret på den frågan skall säkerligen komma att innefatta framtidens dom öfver den ju alltid i och för sig märkliga rörelsen.

Ett onaturligt förbund.

Såsom vi uti vår föregående uppsats påpekade, är det hufvudsakligen mot de monopoliserade bränvinsförsäljningsbolagen den strid föres, hvarigenom bränvinsbrännarintresset söker tillkämpa sig frigörelse.

Man måste gifva allt erkännande åt den taktik, som af detta intresse begagnats. Den har allt igenom varit utmärkt af fyndighet och klokhet; äfven dess af-

gjordaste motståndare måste erkänna den såsom i det närmaste oöfverträfflig.

Det var sedlighetsnitet, som i början af 1850-talet besegrade bränvinsintresset. När detta intresse i början af 1870-talet börjar sin stora frihetsstrid, finner man det genomglödgadt af nit för — sedligheten. »Så länge städerna åtnjuta så stora inkomster af bränvinsförsäljningen», utropar det med djupaste rörelse, »skola de aldrig upphöra att ockra på lasten. Det är bolagen, som tillföra städerna dessa enorma inkomster. Må man därför sammanslå försäljningsavgifterna med tillverksskatten och frigöra försäljningen. Dermed skola bolagen vara störtade och sedligheten äfven i städerna komma till sin rätt.»

Till en tid lyckades manövern. Man såg det underliga skådespelet af bränvinsbrännare och nykterhetsvänner, som i en förenad härskara ryckte an mot »bolagen». Men förbundet var hvarken »kristligt» eller »äkta»; det bröts också snart. Det stora allmänna nykterhetsmötet i Jönköping 1880 uttalade sig med största enstämmighet mot den tillernade sammanslagningen; mer än 2,300 kyrkoråd och kommunalnämder instämde i domen, som också redan beseglats af Sveriges konung.

Utsigterna för bolagens störtande voro härmed betänkligt förmörkade — men dock icke tillintetgjorda. Det gälde för mycket, för att ej ännu ett försök borde göras. Kunde man blott genom att starkt förminska bolagens inkomster åstadkomma tvång för bolagsmännen att ur egen kassa utbetala de fastställda avgifterna, så vore ock segern vunnen. Bolagsoktrojerna gifvas blott för ett år i sänder. Skulle herrar aktieegare för året 1883—84 mista räntan på sina aktier och för följande, redan oktrojerade året nödgas derutöfver utbetala flera eller färre 100,000-tal i klingande mynt, skulle säkerligen bolagssystemet vara störtadt, utan minsta ändring af någon bränvinslag. Till verket således!

Men bundsförvandter behöfdes. Förra gången ryckte man fram med *sedlighet* och *nykterhetsvänner*; nu med *mat* och *arbetare*,

Ty dessa senare utgjorde krogkunderna. På *deras* tillslutning berodde planens framgång.

»Bolagen», så kom därför fältropet att lyda »gifva er dyrt bränvin, dyra maldrycker och dyr samt mycket dålig mat. De utsuga er, de införa er på fattighusen! Ned därför med bolagen — genom att undfly deras krogar!»

Det är ej fråga om förbättrad mat och billiga pris; sådant kunde ej tjena det innersta syftemålet så som bolagens fullständiga ruin.

Och fältropet är synnerligen väl affattadt. Det talar om frigörelse från mäktigares förtryck, det eldar till kamp mot roffande myndigheter, det ställer i utsigt välstånd och oberoende för de arbetare, som vilja lystra till ropet och ingå i förbundet för bolagssystemets störtande. Så just skall arbetaren »tagas!» Storbrännareintresset har än en gång gjort sig förtjent af pris för psykologisk blick.

För vår del tro vi den enkla sanningen vara, att det goda, som utlofvas arbetaren, icke i minsta mån främjas genom bolagssystemets störtande, utan att det tvärt om främjas genom detta systems fortfarande bestånd. Arbetaren utarmas och förderfvas icke genom bränvinsförsäljningens öfverlåtande åt bolag utan genom sin egen bränvinsförbrukning. Han bringas ej till öberoende och välstånd genom att köpa sitt bränvin salningsvis eller hos enskilde krögare, utan genom att i arbete och gudsfruktan använda sina krafter, oförderfvade af det gift, som i bränvinet döljer sig. Vi upprepa det: bränvinsbrännarnes intresse är *icke* hans. Men det bolagssystem, mot hvilket han nu går till storms, är deremot byggt på just *hans* intresse.

Icke för ty har han valt att fördöma det.

Massvis hafva arbetarne sammanträdt, på en gång part, åklagare och domare. De hafva varit försedde med vapen, hemtade från håll af ganska olika art och anseende; de hafva uppträdt med mycken talang, iakttagit god hållning och visat sig veta hvad de vilja. Men om *ett* synas de icke haft aning: *domaresamvete*. Deras rättegångssätt är i sanning föga efterdömligt.

Både anklagelse och dom äro på förhand uppsatta, svarandeparten höres icke, han fälles genast, och någon besvärsmått består honom ej. »*Han skall dö!*» — det är beslutet. Man undrar, om det är meningen att anordna ett nytt slag af »justitiemord».

Framför oss ligger en s. k. »*vidräkning med Göteborgs utskänkningsaktiebolag*», uppläst af ordföranden för arbetarringen i sagde stad. Ingenstädes är nämndt, att han ock författat den samma; tills sådant försäkras oss, tro vi det icke, ty i den framställningen äro både händerna och rösten — Esaus.

Sällan har det bränvinsekonomiska intresset mera ärligt framträdtt än i denna vidräkning. Det föraktar att bemänga sig med annars vanliga talesätt om sedlighet och dygd såsom följer af bränvinsförsäljningens frigörelse. Här är det blott fråga om penningar.

Men man går därför icke miste om *ett* af de sorglustiga skådespel, på hvilka bränvinsfejden vanligen bjuder. Eller är det icke sorglustigt, att då vidräknaren inför de talrikt samlade arbetarne först fastslår, att arbetarne äro de väsentligaste bränvinsförbrukarna, och sedan söker bevisa, att deliranterna och fylleristerna äro lika många som förr samt att superiet sedan 1866 icke minskats — så tillropa arbetarne honom sitt bifall och instämma i hans påståenden? I sanning — en nästan för stor menlöshet!

Förklaringen öfver denna märkliga beredvillighet att »sin egen skam utskumma» ligger naturligtvis i vederbörandes bristande eftertanke. Hvarken vidräknaren eller hans åhörare hafva förstått, att det ris, de bundit åt bolaget, träffar deras egen rygg. Ty i annat fall skulle de säkerligen aktat sig att påstå, det Göteborgs arbetare 1883 qvarstå på samma låga ståndpunkt i förberörda afseenden som 1866!

Är påståendet sant, träffar det arbetarne sjelfva. Det »Göteborgssystem», hvars utförande utskänkningsaktiebolaget åtagit sig, har icke lofvat och har *icke kunnat* lofva uppfostra och höja arbetarne. Det lofvade att aflägsna det enskilda vinstbegär, hvilket såsom eggande kraft røjde sig i afsättningens uppdrifvande till

största möjliga höjd; det lofvade tillvarataga både kundernas och samhällets välförstådda intressen i fråga om utskänkningslokalernas beskaffenhet samt derstädes rådande skick och ordning; det lofvade att ställa i kundernas eget skön att förvandla krogen till spisqvarter; och det lofvade slutligen äfven, att, ehuru det ej kunde förekomma att kunden söpe upp sin redan förvärfvade penning, skulle det dock förhindra honom att föröda hvad han ännu icke förvärfvat sig, hvadan således all försäljning på kredit eller mot pant komme att aflysas.

Detta lofvade Göteborgssystemet; *detta* har ock bolaget hållit.

Skulle nu, oaktadt nämnda inskränkningar i och förbättringar af den vanliga krogrörelsen, superiet bland arbetarne icke hafva minskats, är detta en svår dom öfver *dem* — allra helst bolaget verkligen gjort *mer* än det lofvat. Det har inställt bränvinsförsäljningen sön- och helgdagar; det har starkt förkortat försäljningstiderna under öfriga dagar i veckan; det har förbjudit försäljning af vin, spirituosa och rusgifvande maldryck åt personer under 18 år; det har anordnat matställen, der blott aptitsup utskänkes och i öfrigt bemödat sig å öfriga värdshusen tillhandahålla mat för billigaste pris; det har i sin rörelse aflyst allt annat än absolut rent bränvin för att derigenom minska varans skadliga inverkan å förbrukarens helsoskick; det har inrättat särskilda läsrum, der icke-spirituösa drycker och lättare kost stå arbetaren till buds för billig betalning; och det har slutligen sökt försvåra bränvinets åtkomst äfven genom att hålla det uppe i pris.

För den *sedligt* intresserade måste alla dessa åtgärder lända lika visst till arbetarens gagn som till bolagets heder. För bränvinsintresset icke så. Vidräknaren förbigår med tystnad alla — utom den sista.

Men af just den åtgärden vill han också göra bruk. Den skall bli kolfslaget i »Göteborgssystemets» panna.

Han slår dermed också för pannan ett sedlighetssträfvande, för hvilket många af vårt lands ädlaste och bästa krafter offrat sig.

Billigare bränvin vållar större förbrukning och

större elände. All nykterhetsverksamhet har därför yrkat på *dyrt* bränvin. Bolaget har rättat sig härefter. Att det derigenom förekommit bränvinseländets stigande till annars uppnådd grad, är obestridligt. I och med det samma tillgång till billigare bränvin — t. ex. vid Jordfallet — öppnats, har ock förbrukningen och fyl-leriet ökat. Men för vidräknaren betyder detta mindre. Han uppröres mera af tanken på det »obilliga» sätt, hvarå »arbetarne beskattas af stat, kommun och en-skilde», och han föres häraf till slutsatsen — att brän-vinsskatten bör upphävas? Det hade varit följdriktigt — men oförsigtigt. Han stannar i stället vid uppma-ningen, att arbetarne böra »under *närvarande* förhållan-den undvika inköp af så väl dryckesvaror som mat på Göteborgs utskänknings- och utminuteringsställen». Orden äro dunkla, men tanken klar. »Ned med bolaget!»

Vi skola icke uppehålla oss vid vidräknarens på-ståenden, att den minskade bolagsförsäljningen ej beror på arbetarnes minskade superi, utan på landtbefolk-ningens öfvergång till annan marknad. Det *vet icke* vidräknaren. Lika lös är hans uppgift, att »arbetarne» med nära en fjerdedels million årligen få betala kost-naden för bolagsrörelsen. Han vet icke, huru mycket häraf som faller på arbetarne eller på öfriga bränvins-förbrukare; kan således icke heller stå för sin uppgift. Hans fördelning af 738,603 kr. såsom arbetsklassens skatt och vinhandlarnes afgift af 45,750 kr., såsom den skatt, de förmögnare klasserna utgöra, är också oriktig; i den förra summan ingår inkomsten både för all den genom bolaget försålda »ädlare spirituosan» och det bränvin, som de förmögnare klasserna, landtbefolknin-gen och sjöfarande m. fl. af bolaget inköpt. Hur han slutligen kommit till uppgiften om kr. 490,173: 16 så-som utgörande arbetarnes indirekta årliga skatt till kom-munen, förstå vi icke; om den är 738,603 kr., såsom han nyss förut uppgifvit, torde den sist anförda siffran väl icke gerna vara riktig. Båda torde för öfrigt vara lika otillförlitliga.

En utan all bevisning afkunnad dom öfver bolags-värdshusens mathållning, »ledningens» praktiskhet, värds-

busföreståndarnes lämplighet o. s. v. torde kunna tills vidare lemnas derhän. Ofullkomlighet vidläter allt, bolagsstyrelsen kan omöjligen göra anspråk på att vara ofelbar. Men för enstaka fel får ej det hela dömas.

»Vidräkningen med Göteborgs utskänkningsaktie-bolag» innehåller emellertid, bredvid alla sina misstag och om bristande insigt vitnande uppgifter, *en* fruk-tansvärd sanning — den, att bolaget under de år, det bestått, försålt spirituosa till värde af många *millioner*. »Det är häpnadsväckande», utbrister vidräknaren, »att tänka sig, hvilka oerhörda summor arbetaren kastat på krogdisken!» Af allt hjerta instämma vi häri med vid-räknaren. Men som han sjelf tyckes hafva anat, till-hör denna post rätteligen en vidräkning med *arbetarne*, liksom med öfriga förbrukare af en vara, hvilken bär på det svartaste skuldregister man gerna kan tänka sig och blott såsom läkemedel anses ega oomtvistligt laga försvar. Utskänkningsaktiebolaget i Göteborg har icke dolt detta för sina olyckliga kunder. Hundradetals nyk-terhetsskrifter äro bland dessa af bolaget gratis utdelade och på hvarje utskänkningsställe mötes arbetaren af en å väggen anbragt undervisning om hvad han skulle vinna genom bortläggande af sitt superi. *Det är vägen* för befrielse från den öfverklagade bränvinsskatten; han behöfver ej utgöra den ett ögonblick längre än han vill. Men den vägen blir ock en skiljoväg för de båda makter, hvilka nu framtåga förenade: under det arbe-tarne på den med sina räddade millioner nå välstån-dets och oberoendets förlofvade land, går det tvärt om utför med bränvinsintresset. Skall det verkligen kunna dröja länge innan Sveriges arbetare inse, att i *skilsmessa* från detta intresse ligger deras verkliga väl?

Svar på tal.

1.

I ett emot oss riktadt genmäle förklarar hr L. O. Smith, att sträfvandet efter billigt bränvin hvarken har

eller kommer att få någon plats bland Arbetareringens önskningsmål; och han åberopar såsom stöd för denna sin mening att ringen i sina cirkulär förklarar sig åsyfta att nedbringa Sveriges årliga bränvinsförbrukning från 9 liter till 3 liter pr individ.

I detta senare påstående har *han* rätt; men icke desto mindre hafva *vi* rätt i hvad vi i föregående afseendet yttrat. Möjligheten härför ligger just i ring-systemets *dubbelhet*. Det vill det ena — men det vill ock det andra; man står därför också villrådig då det gäller att för sig bestämma dess innersta karakter.

I ringens juni program heter det i punkten E sålunda: »sällskapet har till uppgift att på alla lämpliga sätt söka *nedbringa* arbetarnes lefnadskostnader — —», i punkten J: »de besparingar som genom *billigare öl, bränvin* — — kunna af arbetarne åstadkommas böra — — göras fruktbarande genom insättning i en arbetarebank — —». I det följande yttras hvad vi förut derutur anfört om det tillbörliga uti laga förbud för utskänkare och minutör att ej af någon få uttaga mer än hufvudskatten och försäljningsafgiften, beräknade efter föregående månads medelbörpris; hvarjemte det genomgående syftet i cirkulären 1 och 4 tydligen är att uppreta arbetarne mot utskänkningsbolaget därför att det genom sitt *dyra* bränvin utsugit dem. »Arbetare», heter det bland annat i 4 cirkuläret, sedan bolagets »prejeri» i de starkaste färger utmålats, *undfly derföre de i alla hänseenden dåliga krogarne i Stockholm, som under det nuvarande utskänkningsbolagets tillvaro icke haft annat ändamål än edert utsugande och inamorterande på fattighusen!*» Och i första: »Det hade varit utskänkningsbolagets och de styrandes inom Stockholms kommun oafvisliga pligt att ända från bolagets början tillse att kommunen i sin helhet tillskyndades den största möjliga vinst utaf bränvinsförsäljningen, eller ock att varan hade blifvit så *billig som möjligt* för konsumenterna.»

Det måste vara klart för enhver, att frågan om bränvinspriset spelar den viktigaste roll i ringsystemet. Med påpekande af det *dyra* bränvinet uppretar man

de bränvinsförbrukande massorna; i stället för att säga arbetarne att *de sjelfve* genom sin bränvinsförbrukning »utsuga» sig och »inamortera sig på fattighusen,» säger man dem att *utskänkningsbolagen* göra det; och den klara följderna af denna tankegång är att bolagen göra det *genom de höga pris* de hålla, samt att dessa pris derför böra *nedpressas*.

Nu nekar hr Smith detta. Han påstår tvärtom att ringens sträfvanden skola gå ut på att nedbringa bränvinsförbrukningen genom att fortfarande åstadkomma höga pris.

Men hvarför då anfalla bolagen för *deras* höga priser, då ringen just i dessa ser ett medel för bränvinsförbrukningens nedbringande? Ringen anser ju att bolagen hafva så många andra fel att angripa — hvarför då så häftigt kasta sig på deras *dyra* bränvin? Och hur vill hr S. få någon att tro på allvaret i det der alternativet här ofvan: »största möjliga vinst åt kommunen» eller ock »varan så billig som möjligt» — då han just söker använda de intjenade årsvinsterna till arbetarnes största möjliga uppretande?

Hr Smiths påstående till trots kvarstår allt jemnt den påpekade dubbelheten i arbetareringens janusanlete.

Hr S. finner ett sådant i den »sedlighetens mask,» som de »af fördelstagarne prisade monopolbolagen» påsatt sig sjelfva. Långt ifrån att dessas fagra tal skulle vara sant, afsåge bolagen blott att göra de rika och mäktiga ännu rikare och mäktigare på samma gång som de fattiga arbetarne utsöges och gjordes ännu fattigare.

Om han härmed velat säga, att det funnits utskänkningsbolag, som på ett skamligt sätt glömt sin uppgift, så hade han rätt. Med djup grämlse hafva vi sett och öfvertygat oss om sanningen af en sådan tillvitelse. Men säger han med de antydda orden att »Göteborgs-systemet» från början uppvuxit ur egenlyttiga beräkningar, så bedrager han sig sjelf och dem som tro honom. Säkerligen drömde ingen då om sådana bolagsvinster, som dem, hvilka bränvinsrörelsen sedermera visat sig kunna åstadkomma; men sedan man lärt sig inse hvilka fruktansvärda summor och

i följd deraf ock *hvilken fruktansvärd makt*, som skulle tillföras de enskilde, hvilka efter bolagssystemets fall skulle taga rörelsen om händer — undrar hr S. väl att fosterlandsvännen icke bekymmerslöst åser sträf-vanden som rikta sig åt detta håll?

Vi hafva i våra uppsatser icke nämnt hr Smiths namn. Han finner sig dock af dem *träffad*. Rätt så; ty han står säkerligen i denna stund såsom den *främste* målsmannen för hvad vi kallat storbrännareintresset, liksom han ock torde tjena till en upplysande framtidsbild med hänsyn till ett ännu mera ohejdadt bränvinsintresses inflytande och makt. Men om vi ock erkänna i honom *den främste*, torde han dock ännu icke vara *den ende*; storbrännareintresset skall öfverleva honom, och äfven sedan han en gång lagt ned sina vapen, skall den långa striden mellan sedlighetsnit och bränvinsintresse, såsom redan under sekler, med mer eller mindre hetta föras och fortgå. Vi tillmäta därför icke någon större framtida betydelse åt hans försök att sjelf representera *båda* de nämnda makterna. Det är psykologiskt intressant, det är en storlagen fantasi — men den skall ej omskapa hvarken arbetaren eller samhället, den skall ej heller förändra sanningen af vårt påstående, att arbetarens bränvins-hat skulle vara *bränvinsintressets* ruin.

Hr S. torde emellertid besinna, att vi härmed icke uttalat oss om *hans* ekonomiska ställning. Men då han indragit den i diskussionen, torde han tillåta oss att anmärka ett förhållande, som han måhända icke bemärkt. Han antyder att han är rik, mycket rik; det är känt att han vunnit sin rikedom på bränvins-handel. Tror han då att någon tänkande arbetare skall kunna underlåta att besinna huru många arma förfallna drinkares, huru många olyckliga hustrurs, huru många svältande barns klagan och tårar låda vid *så* vunna millioner? Och menar han väl ändå, att det misstroende, om hvilket han talar, skulle behöfva våra »ledare» för att komma till stånd? Nej, i sanning. Svenska folket har allt för länge haft erfarenhet af hvad bränvinsintressets triumfer kostat det

samma, för att det skulle så hastigt, som hr S. tyckes anse, mäktas glömma det. Och det bör icke förefalla honom oväntadt om detta folk skulle af erfarenheten manas att instämma i det Laokoons rop till trojanerna, deri den gamle manade dem att misstro Danaerna, *äfven om de* medförde skänker.

I detta vårt uttalande må hr S. dock icke läsa något förnekande af *hans* afsigters ärlighet. Det är mycket möjligt att äfven hr S. beslutat ställa sig till efterrättelse den kristne prelatens ord till frankerkonungen: tillbed hvad du hittills bränt och bränn hvad du hittills tillbedt! Vid det paradoxa är för öfrigt verlden van. Albion exporterar ju än på samma skepp missionärer och — afgudabilder. Men hr S. kan ju ej svara för mer än sig sjelf; och storbrännareintresset i öfrigt torde ej vara benäget att följa honom på hans nya, ännu rätt obekanta vägar. Det kan ju möjligen *frukta* hans regemente; kanske har detta ej emot alla varit så mildt som mot arbetarringarne.

Sjelf »fruktar» hr S. att arbetarne i dessa uppsatsers författare se något »egennyttigt och girigt janushufvud titta fram.» Säkerligen har han skäl för sin »fruktan;» de skola åminstone med bra liten svårighet förmås att göra det. Och för sagde författare står intet guld till buds, hvarmed han skulle kunna förgylla »de fula anletsdragen.» Han får således stå sitt kast. Men hvarken han eller någon annan nykterhetsvän skall underlåta att hålla hr S. räkning för det verkligt goda, han visar sig till arbetarnes och samhällets förmån kunna uträtta; och om de icke fästa lit till hans vägar eller på förhand tro på de frukter han utlofvar, så torde det ursäktas dem, *så länge* ännu arbetarringen framstår — dubbelhöfdad.

2.

I anledning af yttranden i ett senare genmäle af hr Smith tillåta vi oss kortligen anmärka:

att ingen med känsla för bränvinsmedels *blodsvärde* torde vilja betrakta deras egande såsom en *fördel*;

att i »*Svenska Bränvinslagstiftningen 1855—77 af Sigfrid Wieselgren*» författaren pag. 94 uttalat såsom sin åsigt, att den bränvinsinkomst, som tillföle stad, skulle i följd af laga förpligtelse användas till betäckande af utgifter för fattigvård och sjukvård eller företrädesvis för de arbetande klasserna nyttiga ändamål, — en åsigt, som han ej tänker öfvergifva;

att så länge en stads utgifter för sagda ändamål motsvara dess bränvinsinkomster, det ej billigtvis kan påstås, att en sådan stad är »fördelstagare» af sina arbetare;

att det ej heller torde vara rättvist påstå, att stadsfullmäktige »frånhända» arbetarne deras välfångna penningar, om man å ena sidan sjelf medgifver det sedliga tvånget att hålla bränvinet dyrt och å andra sidan ej kan neka, att arbetarne fullkomligen frivilligt och sättande sig öfver sedlighetsvännernas råd och böner fortfara att förbruka det;

att påståendet om Göteborgsarbetarnes skatters bortskänkande till gynnade varuleverantörer saknar grund;

att derest i hr Smiths lagstiftningsplaner skulle ingå fri bränvinsförsäljning, den nu varande lagen med sina monopolbolag ovilkorligen just för arbetaren innebär den största ekonomiska fördel, samt

att inga pensionsanstalter för arbetaren skola till annat än namnet rädda honom från fattighuset, så länge han visar sig icke kunna lagstifta för sig sjelf genom att förvisa bränvinet från sitt lagstiftningsområde.

Genom sin senaste uppsats har emellertid hr S. kastat mera ljus öfver ringens tilltänkta framtidsverk. Vi afbida dock närmare detaljer. Ännu äro de för töckenhöljda för att inbjuda till granskning.

Ringens ande.

Syftet för Arbetarnes ring har angifvits vara arbetarnes ekonomiska frigörelse.

Att ett sträfvande i denna riktning måste börja

med ett angrepp mot *bränvinet*, synes oss alldeles klart. För en hvar, som något skärskådat förberörda fråga, måste det vara oomtvistligt att något välstånd omöjligt står att vinna för den svenske arbetaren, så länge han ännu i bränvinet dränker sina inkomster och sin arbetskraft. »*Undfly bränvinet!*» — så ansågo vi därför rörelsens lösens lösen bort lyda.

Men dess upphofsman tänkte icke så. Han förestafvade i stället: »*undfly krogarne!*» Dermed gjorde man nog. Ett måttligt supande i hemmen borde man icke motsätta sig; det vore opraktiskt.

Ja, i all synnerhet för det storbrännarintresse, som i allmän nykterhet skulle läsa sin skoningslösa dödsdom. Utom all fråga är, att för sagde intresse »ändamålet» vinnes vida förträffligare om man störtar bolagssystemet och sedan super så måttligt omständigheterna medgifva i hemmen och på de nya krogarne. Ty de krogar, som böra undflys, äro tydligen endast utskänkningsbolagens.

»Skulle Stockholms arbetare» — så heter det i ringcirkuläret n:r 1 —, »såsom vi hafva anledning att hoppas, lyssna med allvar till våra ord och sålunda helt och hållet undfly *Stockholms utskänkningsbolags* krogar och magasiner samt skaffa sig sitt allra oundgängligaste behof af bränvin der varan erhålles bäst och billigast (å Fjäderholmarne?), så skadas inga andra intressen deraf, ty *Sveriges bränvinsbrännare och spritfabriker veta numera allt för väl* att mångdubbelt mera bränvin än som hela Sverige producerar med lätthet kan vinna afsättning genom export till andra länder, hvilket nu ytterligare underlättas genom regeringens och riksdagens omtänksamhet att afsluta en ny handels-traktat med Spanien».

Vi hafva tagit oss friheten kursivera åtskilligt i det anförda stycket; det talar derigenom bäst för sig sjelf. Blott sakna vi deruti en erinran om de uppsatser och notiser, hvilka för några år sedan döko upp i svenska tidningspressen, alla på det mest stämmningsfulla sätt omtalande den spritexport, som då af hr L. O. Smith anordnades till Hamburg. Om vi icke miss-

taga oss allt för mycket, gissade man då på något särskildt syftemål både för spritexporten och notiserna; men visst är att exportören för någon tid sedan i tidningen »Norden» förklarade sig hafva på den der exportaffären förlorat — om vi minnas rätt — 100,000-tals kronor. Varnade af hans erfarenhet torde därför herrar bränvinsbrännare och spritfabrikanter fortfarande föredraga att inom landet afyttra sin vara; och tvifvelsutän skall det alltid finnas *någon* människovän, som hjälper arbetarne att »bäst och billigast» åtkomma densamma, naturligtvis endast för »måttlig» förbrukning. Han behöfver icke frukta: all erfarenhet har visat äfven den »måttliga» bränvinsförbrukningens för många såväl att rekrytera drinkarnes, deliranternas, de utarmades och tillspillogifnes sorgliga led som att fylla vederbörande »näring-idkares» kassor!

Den omständigheten att försäljningen å Jordfallet först med nu ingångna september månad öppnades har satt oss i tillfälle att till dess verkliga sedlighetsvärde klargöra arbetarringsafskyn för *krogarne*. Under de veckor, arbetarringsmedlemmarnes inställda krogbesök må anses hafva tagit vid, har ock afsättningen å härvarande bolags utskänkningsställen i någon mån minskats: men under samma veckor har dock försäljningen å bolagets minuthandelsställen i nära motsvarande mån — ökats. Hvad har vid sådant förhållande ringrörelsen verkat för arbetarnes nykterhet? Att den inköpta bränvinsmängden mera »måttligt» förbrukats är ett antagande som ingen på platsen lär stanna vid; dertill hafva allt för många raglande gestalter just dessa dagar tett sig å våra torg och gator. Och säkerligen har frågan om hemsupningens eller krogsupningens företräde under senaste veckorna öfvervägts i många fattiga hem, i många quidande hjertan! »Min son» — så lydde här om dagen en stackars moders klagan — »har nu gått in i arbetarnes ring. Jag trodde att han skulle börja ett nytt lif, ty han sade att han aldrig mer skulle gå på krogen; men i tre dar har han nu legat hemma och varit full!» Skulle hon vara den enda som så måst sörja öfver felslagna förhoppningar?

Föga skäl synas oss arbetarne hafva att tacka sina ledare för den bränvinsdunst, med hvilken de omgiffvit ringrörelsen. Ännu i denna stund har den sin hufvudsakliga färg af strid för mer eller mindre fri krogrörelse och mot monopoliserade bolag. Men detta borde väl vara hvarken det första eller det viktigaste i ett sträfvande för arbetarnes ekonomiska frigörelse? Ännu mindre borde det väl behöft att utrustas med de i sedligt afseende förkastliga tillhyggen — hat, hämdlystnad, misstroende och förtydningar — med hvilka ett retadt bränvinsintresse kastat sig öfver sina motståndare; det hade bort lemna dem hemma, när det gälde att verka för ett mål, hvilket för alla samhällsklasser borde synas lika tilltalande och högt.

Att man icke så gjort, att man tvärtom *för det första* på det allra närmaste som ett par siamesiska tvillingar med hvar andra förenat frågorna om krognäringens och arbetarnes »ekonomiska frigörelse», så att ingen är i stånd att afgöra hvilken af dem som i sjelfva verket är hufvudfrågan; samt att man *för det andra* på det häftigaste vädjat till arbetarnes lidelser, bemödat sig om att framställa bolagssystemet såsom ett alster af de mera lyckligt lottade samhällsklassernas skamlösa egennytta, utmålade desse såsom »fördelstagare», hvilka under sedlighetens täckmantel bestjälja, roffa och bedraga arbetarne, för hvilka fattighuset vore enda framtidsutsigten o: s. v. — detta, säga vi, har öfver hela ringrörelsen lagt en helt annan dager än den som för en sådan bort i fråga komma. Den bär redan nu hela stämpeln af den långt ifrån okända taktik, som från början sträfvar att så mycket som möjligt från allt annat än ledarens inflytande *afsöndra* det material han valt för åtkomst af den *makt* han åtrår. Om för ett krig af detta slag kräfves icke blott penningar utan ock en mera immateriell stimulus, så måste också erkännas, att den anfallande parten väl rustad gått till verket; han synes ega ett outtömligt förråd af öppna anklagelser, förstulna vinkar, mörka antydningar — alla afseende att fylla arbetarnes sinne med hat och förbittring mot öfriga samhällsklasser,

dem de jemväl känna sig berättigade att både frukta och förakta. Och häri ligger förklaringen af det annars oförklarliga fenomen, som visat oss aktade och aktningssvärda arbetare i färd med gerningar, hvilka för hvarje ädelt sinne måste kännas motbjudande. Sjelfve kännande sig såsom föremål för list och lömskhet möta de sina inbillade fiender med samma vapen; de nedlåta sig härtill i känslan af sin nödvärnsrätt. *Dem döma vi heller icke.* Men mot deras ledare rikta vi det påståendet att, derest han haft att egna arbetarnes sak lika mycket *hjerter* som *hufvud*, så hade han för visso icke ledt den på sätt som nu varit fallet. Han har från början *besmittat* den; han har klädt den i en Nessusdrägt, som förgiftar väl icke gifvaren, men den som bär den.

Vid åsynen af de stoftmoln, som i följd af vederbörandes ansträngningar omhvirfla ringrörelsen och fördunkla färgerna i dess standar, är det af en snart sagdt obeskriflig verkan att höra ordföranden i Göteborgs arbetarering i anledning af den kritik, hans vidräkning från skilda håll uppkallat, utbrista: *Må alla insinuationer, allt tal om egennyttiga eller andra bevekelsegrunder fara!* *Frågan är ju blott att finna det sanna och rätta, det för arbetarne och de mindre bemedlade i allmänhet bästa!* — Vi befara, att tagas alla »insinuationer, allt tal om egennyttiga och andra bevekelsegrunder» bort ur ringledningens manifestationer, så komma dessa att förete btänkliga luckor. Vidräknarens eget gemäle hvimlar af dylika mer eller mindre försåtliga antydningar. Men han har sannolikt icke haft blick därför.

Blott vid en af dem skola vi fästa oss — den, genom hvilken han vill fästa egennyttans prägel vid valet af läge för bolagskrogarne.

Skälet är *icke* egennyttigt. Valet af platser i närheten af verkstäder och gator, der arbetare trafikera, ligger i det af lag och sed stadgade förhållandet att krogen skall vara arbetarens *matställe*. Så länge detta är fallet, kan man icke försvara att lägga dessa matställen vid platser, der arbetarne *icke* ha sin gång. Lika litet rimligt skulle vara att lägga krogarne i

obemärkta eller undangömda vinklar och vrår. Nej, tvärtom: *fram i dagsljuset* med dem! Ett undandoldt elände glömmes, förbises lättare än det som alltid ligger framför allmänhetens ögon; och skall något kunna mana denna allmänhet till någon grad af intresse för motverkande af dryckenskapseländet, så torde det vara att finna i den ständiga anblicken af de taflor, på hvilka det bjuder hvarje seende medborgare.

Göteborgssystemet lämpade sig efter gällande lag, när det satte såsom ett af sina mål att göra krogen till »spisqvarter» för den arbetande klassen. Men nykterhetsvännerna äro ganska litet delade i sina meningar om det ändamålsenliga i berörde lagbestämmelse. Vid nykterhetsmötet i Jönköping 1880 behandlades äfven den frågan och beslöt mötet förklara sagde lagstadgande *icke* hafva verkat till fördel för nykterheten. Långt ifrån att bolagsverksamheten bort göra till sin uppgift att undertrycka den enskilda näringsdrift, som upprättat matställen för arbetarne, hade sedlighetsvännerna tvärtom måst på det djupaste beklaga ett sådant förfarande. Då ringrörelsens målsmän lagt bolagsstyrelserna till last att de ej slagit under sig äfven matställningsrörelsen för arbetarne, visar detta bäst huru litet deras anlopp byggts på sedliga grunder.

I de gamla österländska sagorna förekomma ofta berättelser om en »ringens ande», som af någon mäktig trollkarl inspärrats i en flaska, derur han dock efter olika öden och vedervärdigheter slutligen förlossas. Oss synes som om denna fantasi egde en viss motsvarighet i fråga om Arbetarnes ring. Äfven dess ande tyckes af en mäktig kraft hafva inpressats i ett allt för nära förhållande till »flaskan» — ett förhållande, som icke haft och icke kan hafva annat än missöden och vedervärdigheter till följd. Vår varma önskan är, att det ej måtte dröja för länge innan befrielsens timme slår för den sålunda fängslade anden; först då skall den förmå att utveckla sig till verklig välsignelse och i sin fulla kraft.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.